

מצפיקים בגגה

פנינים, הארות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע
מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת כי תשא תשפ"ד

השמה בתורה

וְיִהְיֶה פֶּאֶשֶׁר קָרֵב אֶל הַמִּחְנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֶגְל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף
מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת הַלְּהֹת וּגו' (לב, ט)

התמיהה כאן כמו עולה ונצבת מאיליה, שהרי משה כבר שמע במפורש מפי הקב"ה בעצמו שבני ישראל עשו את העגל, ומה אפוא התחדש לו כעת, כאשר ראה את העגל במו עיניו? וממה נפשך, אם כבר מתחילה סבר שלא יתכן שיהיו בו זמנית לוחות עם העגל, מדוע כלל לקחם עמו, ואם סבר שעדיין יש תקוה, מה הביאו עתה להכריע שיש לשבור את הלוחות!?

רבותינו הראשונים והאחרונים ישבו על מדוכה זו, והפעם נתמקד בביאור הנפלא של ה'ספורנו', שכתב (לב, ט), שאף על פי שמשה כבר ידע על עצם החטא שעשו, מכל מקום סבר שעדיין יש להם תקוה, שבנקל יוכלו לשוב בתשובה, אולם כאשר ראה גם את ה'מחולות', היינו שהם גם שמחים על העגל שעשו, הרי שהשמחה בעבירה חמורה יותר, וזה לשון הספורנו: כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין כי רעבתי את תעלוזי (ירמיה יא, טו), ובזה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלוחות. עכ"ל.

ומבואר בדבריו יסוד גדול, שהשמחה בקלקול, גרועה מעצם הקלקול, ולכן כל עוד שמשה היה סבור שיש בידם רק המעשה עבירה עצמה, עוד סבר שיש להם תיקון שיחזרו לתמותם, אולם כשנוכח לדעת שיש להם שמחה בעבירה, והיינו שהם עוד נהנים מזה, ע"כ נואש לגמרי מכך שיוכלו לתקן.

ולהלן בהמשך (פסוק כא) מבאר הספורנו ביתר הרחבה כיצד השמחה במעשה הקלקול גרועה מעצם הקלקול, וז"ל: ששמחו בקלקול במחולות מפני שקבעת להם חג ליום המחרת, וזה הוא רע מן הפשע והמרד שעשו בעגל, ועל זה ביקש רחמים יותר וכו', ולכן אמר אע"פ שנקהלו עליך להכריחך לעשות להם העגל מה עשו לך שהוצרכת לקבוע להם חג ליום המחרת, שזאת היתה סיבת המחולות שעשו לשמחת העגל שהיתה רעה מעשייתו. עכ"ל. ומבואר בדברי הספורנו, דעד כמה שעשיית העגל היתה פשע ומרד שאין דוגמתו, אך יש דבר שהוא יותר רע ממנו, והוא - השמחה והמחולות, שהיו שמחים בקלקולם.

ובביאור הדברים יש לפרש, כי על ידי 'שמחה' נעשה הדבר מחובר

שאיפה לרוחניות

וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנֶּה הִדָּק (ל, לו)

שנינו במסכת כריתות (א): כשהוא שוחק, אומר: 'היטב הדק, הדק היטב'. מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, כשם שהדיבור רע ליין, כן הדיבור יפה לבשמים.

ונשאלת השאלה, למה אמר רבי יוחנן "כשם"? ומדוע לא אמר "הקול יפה לבשמים ורע ליין"?

וכן יש להבין מה הוא באמת השינוי שיש בין יין לבשמים, שבעוד שלבשמים הדיבור מועיל, ליין הוא מזיק.

מבאר ה"באר יוסף": יין מבטא את החומריות והגשמיות, את ההנאות של העולם הזה. וכמו שאמרו (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלקולה זייר עצמו מן היין!" לעומת זאת הריח שיש מן הבשמים, מסמל את הרוחניות, וכמו שאמרו (ברכות מג:) מנין שמברכין על הריח, שנאמר (תהלים קג, ו) כל הנשמה תהלל קה, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח. כלומר, זוהי הנאה רוחנית!

[והוסיפו בזה דורשי רשומות, שענין זה נרמז גם בדברי רבא (יומא עו, סנהדרין ע, הוריות יג): 'חמרא וריחני פקחי'. 'חמרא' הוא יין, ו'ריחני' הוא בשמים. נמצא שבלשון ארמית נקרא יין 'חמרא' - מלשון חומריות. ואילו בשמים נקראים 'ריחני' - מלשון רוחניות].
למדנו מעתה, שבעניינים הגשמיים והחומריים - בהם יש למעט בדיבור, וכמאמרם (אבות א' י"ז) "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה", ועוד אמרו (חולין פט): "מה אומנותו של האדם בעולם הזה - שיש עצמו כאילם". ואילו בדברים רוחניים - בהם יש להרבות בדיבור, וכמו שאמרו שם: "יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון". נמצא אפוא, שמאותו הטעם עצמו שהדיבור רע לגשמיות, כי אין הנשמה נהנית מזה, זה גופא הטעם שהוא יפה לרוחניות. וזהו מה שרמז רבי יוחנן, "כשם שהדיבור רע ליין" כלומר לעניינים הגשמיים - "כך יפה הוא לבשמים" - היינו לעניינים הרוחניים. [וכמו שאמרו (עירובין גז) 'כי חיים הם למוצאייהם' (משלי ד, כב) אל תקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם בפה. וכן ביומא (יט) "ודברת במ ולא בדברים אחרים"].

ומושרש יותר בעומק הנפש, וכמו שביאר בהקדמת ספר 'אגלי טל', שהמדבק דבר לנפש האדם - זאת רק השמחה. ולכן גם התורה אינה ניקנית אלא בשמחה.

ולפי זה מדוקדק באופן נפלא מדוע כתוב 'וירא את העגל ומחולות', העגל נזכר עם ה' הידיעה, והמחולות לא. ולביאור ה'ספורנו' מדוקדק היטב, כי על עצם העגל כבר שמע מפי הקב"ה, ואם כן הרי שראה את 'העגל' שכבר היה ידוע לו, אולם על ה'מחולות' עדיין לא שמע, וזה היה אצלו דבר חדש. [ויש להבין מדוע באמת לא אמר לו הקב"ה אף על המחולות. ושמא משום שהמחולות נעשו רק בהמשך לאחר מכן].

הארה מופלאה הוציא מכאן המשגיח דשיבת קול תורה הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל, שלפי המבואר שהשמחה בעבירה חמורה יותר מעצם העבירה, הרי שמאחר 'ומדה טובה מרובה', אם כן ברור שגם מי ששמח בלימוד התורה, מתעלה הרבה יותר ממי שלומד בלא שמחה, כי השמחה מחברת אותו על ידי הרגש לתורה.

וכדבריו הנודעים של מרנא הגר"ח מוולאז'ין זי"ע בספרו 'רוח חיים' על אבות בביאור המשנה (פ"ו) שמנתה את השמחה בין מ"ח הקנינים שהתורה נקנית בהם, וזה לשונו: הלומד בשמחה בשעה אחת ילמוד יותר הרבה ממי שילמוד בכמה שעות בעצבות.

וראה בהקדמת ה'ספורנו' לתורה, שכתב בזה הלשון: "והנה השמחה אצלינו וכו' מקיים המצוה בשמחה זה נקרא עבודה להשי"ת עם חפץ הלב ותשוקת הנשמה, ובלי שמחה הרי זה רק עבודת האיברים, ועבודה כזאת היא פגיעה בכבוד מלכו של עולם".

רוממות שאינה בטילה...

וַיֹּאמֶר אֱהָרֹן אֶל יְהוָה אֶף אֲדַנִּי אַתָּה יְדַעְתָּ אֶת הָעָם כִּי בָרַע הוּא (לב, כב)

כתב תרגום 'יונתן בן עוזיאל': "ואמר אהרן לא יתקיף רוגזא דרבוני אנת ידעת ית עמא ארום בני צדיקיא אינון ברם יצרא בישא הוא דאטעינון". כלומר, טענת אהרן היתה שאין לכעוס על חטאם הואיל והיצר הרע הוא זה שהטעה אותם.

והדברים טעונים ביאור, מה טיבה של טענה זו, וכי מה שונה חטא זה מכל חטאות האדם, שתוקף עליו יצרו הרע!?

ביאור נפלא ביאר בזה ראש הישיבה דלייקווד הגאון הגדול רבי שניאור קוטלר זצ"ל, שאהרן אמר למשה, שעצם יסוד ושרש עם ישראל - כולו קודש, וכל כשלונם היה אך ורק מכח היצר שהטעה אותם, כמבואר בשבת (פ"ט). שהראה להם משה מוטל מת במיטה, וכאשר החטא נובע רק מכח טעות ולא מחמת פגם בעיקר האמונה, ובשרשם אין בהם חסרון, הרי אף שחטאו - עדיין לא נסתלקה מהם עיקר מעלתם, ולפיכך ראוי שהקב"ה יסלח להם.

וזהו שאנו אומרים בתפילה "שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב

עמך" (דה"א' כט, יח), היינו שאנו מבקשים מהקב"ה שישמור לעולם את המעלות שנתעלינו בהן, מאחר ואלו מוטבעים בשרש מעמקי הנפש של בני ישראל, ומציאות שורשית של רוממות זו - אינה מתבטלת אף על ידי חטא.

ההמדה הראויה

וְלֹא יַחַמְדוּ אִישׁ אֶת אָרְצָהּ בְּעֵלְתָּהּ לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שִׁלְשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (לד, כד)

לפשר הבטחה מופלאה זו, שבשעה שיעלה האדם לבית המקדש ברגלים - לא יחמוד איש את נחלתו, ביאר גאב"ד קוממיות, הגאון הצדיק רבי בנימין מנדלזון זצוק"ל באחד מנאומו, כי היה בזה כעין 'מדה כנגד מדה', כי כאשר עיקר החמדה שהיתה בלב האדם, היתה יוקדת באש קדושת המקדש, לראות את פני ה', ואילו את אדמתו היה עובד רק כאמצעי לקיום המצוות, הרי שגם הוא עצמו לא חמד את קרקעו, החמדה שלו היתה רק להתקרב להקב"ה, ואז קרה הנס שגם לא חמד איש את אדמתו.

אולם כאשר יש בלבד חמדה נוספת מלבד החמדה להתקרב להקב"ה - שוב אין ראוי לנס זה.

ובזה מתבאר מה דאיתא בילקוט שמעוני (מלכים רמז רכ"א) לגבי נבות הזירעאלי, שהיה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו, פעם אחת לא עלה לרגל, ובאותה שנה חמד אחאב את כרמו, והעמיד עליו עידי שקר והרגוהו. הרי לנו שכאשר לא היתה לו כמיהה לעלות לירושלים ולהיראות את פני ה' - אזי מידה כנגד מידה חמד אחאב את שדהו, כי החמדה לקדושה שומרת שלא יחמדו את נכסיו.

כה ההרגל

וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל פְּנֵי מֹסֶה וְגו' (לד, לג-לד)

מבואר, שכאשר קרן אור פני משה ויראו מגשת אליו - הסתיר את פניו במסוה, אבל כשדיבר עמהם הסיר את המסוה.

ויש להתבונן בהנהגה זו של משה, שכן הסברא נותנת לנהוג להיפך, שבדברו עמם יסתיר פניו לבל יבהלו וייראו, ואילו בפנותו מהם - יגלה פניו מאחר שאינם ניגשים אליו. [וראה בזה ב'כלי יקר'].

ביאור לדבר כתב הגאון המקובל רבי עזריה פיגו זי"ע בספרו 'בינה לעיתים' (ה"א דרוש כ"ח), שעצם הענין שייראו מגשת אל משה - דבר חיובי הוא, כדי שיהא עליהם מורא רבם כמורא שמים (אבות ד' י"ב), והוא מקניני התורה (אבות ו' י). אלא שמשה רבנו חשש, שמא ההרגל ייעשה כטבע, ולא יתפעלו עוד, שכן ידוע שההרגל מקהה את הרגשות. ולפיכך כיסה את פניו שלא בשעת הלימוד, שכאשר לא יראו את קירון האור בתמידות, יתפעלו ממנו בכל פעם כדבר חדש, ויהי מורא רבם עליהם.

לעילוי נשמת
אמי מורתי מרת בריינדל (חווה) ע"ה בת הר"ר אברהם זצ"ל דויטש
גלב"ע י"ז במרחשון תשפ"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בנה ידידי רבי חיים דויטש הי"ו